

Konservativ postmodernism

Jordan Peterson är både sanningssägare och bluff

Av PATRIK LINDENFORS

Jordan Peterson har varit i Sverige och mött euforiska fans under två fullsatta kvällar på Cirkus i Stockholm, men också oinformerade avfärdanden från Annie Lööf och Margot Wallström, samt hård kritik från biologer som anser sin vetenskap felanvänd.

Vad är det egentligen med Peterson som triggas så stora känslor? Debatten i Sverige uppvisar svårigheter att klara av vetenskapliga resonemang kring könsskillnader. Så det

var ovant när Jordan Peterson slog sig ner hos Skavlan i SVT och inför en bestört Annie Lööf berättade om forskningsresultat, som visar att om man gör det möjligt för människor att välja mer fritt efter preferens än efter ekonomisk nödvändighet så väljer de mer ojämnt. Detta är ett fenomen som replikerats i flera studier och fått ett eget begrepp: "jämsstäldhetsparadoxon".

Responserna Annie Lööf gav var "We don't agree on that", vilket är ett rätt märkligt sätt att hantera ve-

tenskapliga resultat. Margot Wallström menade å sin sida att Peterson ska "ta och krypa tillbaka under den sten han kom ifrån". Nu tillhör jag inte Petersons största beundrare, men båda dessa uttalanden kändes oinformerade. Det finns en faktisk poäng i att fundera över om människor kanske fungerar bättre i sammanhang de evolverat i än i andra sammanhang. Men då måste man vara mycket mer noggrann med vetenskapen än Peterson.

Ett problem med Peterson ligger

i hur han drar slutsatser från de fakta han lägger fram.

Vad följer till exempel från observationen att män och kvinnor har olika förutsättningar – följer det verkligen att detta är naturligt och därmed önskvärt? Inte alls, det är ett prov på det tankefel som går under namnet det naturalistiska felslutet: man kan inte gå från en observation om hur världen är till en preskription för hur världen bör vara utan att någonstans på vägen föra in en värdering. När man gör det har man börjat tycka.

Peterson tycker att män och kvinnor bör vara olika. Det får han förstås gärna göra, men då vore det ärligare att säga det. Peterson excellerar i det naturalistiska felslutet.

RÖTT SKYNKE FÖR BIOLOGER

Men för många biologer är Peterson främst ett rött skynke på grund av hans felaktiga användning av biologi, som till exempel hans prat om humrars dominanshierarkier och hur man utifrån detta kan dra slutsatser om människan. ”Dominanshierarkier har varit ett i grunden permanent inslag i de livsvillkor som allt komplext liv har anpassat sig till”, skriver Peterson (”12 livsregler”, sid 12). Detta stämmer helt enkelt inte – dominanshierarkier är verkligen inget konstant under evolutionen.

För att bara ta ett exempel: se på sjöpingen, en art som är närmare släkt med oss än hummern. Sjöpingar har egenheten att när larverna funnit en bra plats sätter de sig fast och äter upp sin egen hjärna. Utan rörelseförmåga och hjärna är hierarkier omöjliga. Att använda

humrar som evidens för det naturliga med hierarkier är som att använda sjöpingar som evidens för att det är bra att återanvända den energi man investerat i hjärnan.

Det går inte ens att använda exempel från riktigt nära arter för att dra slutsatser på det sätt Peterson gör. Schimpanser och andra primater är pälsbeklädda över hela kroppen, något som givetvis inte kan tas som intäkt för att vi människor är pälsbeklädda – än mindre att vi bör vara det. Det finns en art för varje åsikt; det är inte så man använder biologi för att förstå människan. Det är förbluffande att någon som säger sig bara luta sig mot vetenskapen har så fenomenalt dålig koll på biologi.

Men det är så Peterson jobbar. Han refererar till vetenskapliga fakta och använder sedan dessa för att dra slutsatser som inte följer. Det gör att man blir upplyst – han berättade ju om det vetenskapliga resultatet! – samtidigt som man blir vilseledd. Påståendet att Peterson är sanningsägare blir därför sant samtidigt som det är sant att han är en bluff.

Jordan Peterson arbetar i Carl Jungs efterföljd. Det innebär att han menar att människor lär sig navigera i världen av olika berättelser, eller myter, som innehåller arketyper. Arketyper är representationer av universella föreställningar – till exempel mamman, hjälten, eller draken – med rötter långt ner i människans historia, eller ännu längre tillbaka, i våra evolutionära rötter. Genom att studera klassiska myter och berättelser, menar jungianer, kan man avslöja kulturöverskridande värderingar och strukturer som styr oss.

EVANGELIERNA DE ULTIMATA

HJÄLTEBERÄTTELSENA

Enligt Peterson är evangelierna en ultimata hjälteberättelse, där Jesus ju ger sitt liv för oss alla, en arketypisk berättelse som går igen i allt från Narnia till Harry Potter. Berättelser som går emot arketypiska berättelser står Peterson dock inte ut med. Till exempel avfärdar han filmen ”Frozen”. I Petersons värld verkar oberoende kvinnor gå emot den naturgivna ordningen.

Han gör vidare en stor sak av kaos och ordning:

”Kaos är vad som breder ut sig, för evigt och gränslöst, bortom gränserna för alla tillstånd och tankar och all disciplin. Det är främlingen, den okända, det är medlemmen av ett annat gäng, prasslet i buskarna om natten, monstret under sängen, din mors dolda vrede och ditt barns sjukdom.

[...]

Ordning är folkstam, religion, härd, hem och land. Det är det varma trygga vardagsrummet där brasan brinner i eldstaden och barnen leker. Det är nationsflaggan. [...] Det är traditionens storhet, bänkraderna i klassrummet, tågen som avgår punktligt, kalendern och klockan.” (”12 livsregler”, sid 38)

I Petersons värld är kaos givetvis kvinnligt och ordning manligt (undertiteln på hans bok är ”Ett motgift mot kaos”). Den som ”vet” detta kan se dikotomin överallt: i kvinnligt och manligt, yin och yang, ljus och mörker och så vidare – allt det finns två av. Det är ”sant”, enligt Petersons språkbruk, inte för att det stämmer med verkligheten, utan för att det har goda konsekvenser.

En del ser fascism i sådana analyser. Tolkningen ligger ju nära till hands att ordning (”folkstam, reli-

gion, hård, hem och land”) är bra medan kaos (”främlingen, den okända, [...] medlemmen av ett annat gäng, prasslet i buskarna om natten”) är dåligt. Men Peterson är nog med att ordning och kaos måste samexistera, på samma sätt som kvinnor och män måste samexistera. Han menar dock att manligt och kvinnligt är väsensskilda fenomen till sin natur och har varit det sedan länge.

”De personligheter som vi utvecklas att uppfatta har så gott som alltid funnits, i förutsägbar form och i typiska hierarkiska konfigurationer. De har exempelvis varit manliga eller kvinnliga i en miljard år. Det är en lång tid. Uppdelningen av liv i dess två kön inträffade före utvecklingen av flercelliga organismer.” (”12 livsregler”, sid 41)

BLANDNING AV SANT OCH FALSKT

Åter denna blandning av sant och falskt. Ja, sexuell reproduktion uppkom för mer än en miljard år sedan. Men nej, könsroller har inte varit något beständigt sedan dess. Hos sjöhästar är det hanarna som föder barnen, hos fåglar är det honorna som har det som motsvarar vår Y-kromosom (fast hos dem kallas det Z-kromosomen), hos räkor och en del fiskar byter alla individer kön under livet, hos sniglar är alla hermafroditer – könsuttryck är inte heller konstant under evolutionen.

Intressant nog börjar feminister med samma observation som Peterson, att det finns skillnader i förutsättningar mellan män och kvinnor. Vad man gör med en sådan observation är dock inget som följer av sig självt. Peterson analyserar det

mänskliga berättandet och ser arketyper överallt, från bibeln till Disney. Feminister ser samma mönster: myter och berättelser återkommer om och om igen till samma teman. Petersons analyser av arketyper visar hur genomsyrad både bibeln och Disney-filmer är av kulturkonservativt tankegods, av fixa könsroller. En feminist skulle kunna påpeka att Peterson har återupptäckt patriarkatet. Beskrivningen är densamma, analysen olika.

Det är det märkligaste med Jordan Peterson. Trots att han är motståndare till postmodernismen använder han sig av samma verktyg. Allt är berättelser, där skillnaden mellan sant och falskt inte finns i den yttre verkligheten – allt handlar om tolkningar och narrativ, om stora berättelser. Skillnaden är bara Petersons värdekonservativism.

De här konservativa värderingarna har gjort honom älskad av religiösa. Tidningen *Världen Idag* skriver att Peterson bara lägger fram ”provocerande fakta om kön”. Teologen Joel Halldorf menar att ”Hans budskap är klassisk dygdetik: såväl världen runt dig som ditt eget liv är en enda oreda. Vad du behöver är ett ideal att sträva mot, samt dygd och disciplin för att förverkliga det.”

Ändå borde Petersons sätt att tolka de religiösa berättelserna – som om de är fullt jämförbara med Harry Potter och Disney – egentligen göra honom till de religiösas största fiende. Om det är arketyperiska berättelser som är det centrala, hur är det då med de religiösa sanningsanspråken? Om berättelserna är utbytbara,

varför ägna sig åt just kristen mytologi?

ALLA PLOCKAR RUSSINEN UR KAKAN

Det är lätt att göra sig lustig över både Peterson och hans publik. Synar man hans budskap är det sådan uppenbar tankeoreda att de som lyssnar på det väl måste vara dumma i huvudet? En publik bestående av kulturkonservativa, unga pojkar som inte får ligga och en alternativhöger med fixering vid feminism. Alla verkar plocka just sina russin ur kakan. Försöken att skämma ut denna publik har därför varit många.

Det är förmodligen här man kan finna svaret på frågan varför Peterson väcker så starka känslor. För dem han berör – de han ger riktning, mening och bekräftelse – är varje raljerande ifrågasättande ännu en bekräftelse på att de är under attack. För de unga män som lyssnar på Jordan Peterson har han återgett dem en känsla av att vara hjältarna i sina egna liv – och vem vill inte vara det? För oss som inte klarar av hans konservativa postmodernism och alltför fria förhållande till vetenskapliga resultat och logiska resonemang är han lika uppenbart en charlatan.

Men visst, det är ändå något uppfriskande med en bildstormare som ifrågasätter rådande konsensusnarrativ, det får man ge honom.

Patrik Lindenfors är styrelseledamot i Humanisterna.